

проф. д-р МИЛКО МИТРОПОЛИТСКИ

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ "НЕОФИТ РИЛСКИ", гр. БЛАГОЕВГРАД

СПОРТЪТ В СВОБОДНОТО ВРЕМЕ

SPORT IN LEISURE TIME

Prof.Dr. MILKO MITROPOLITSKI

SOUTH-WESTERN UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD

Abstract: This scientific report is both a brief review and expressing of a opinion on the important and topical, present time issue of the sport in the leisure time. In this regard, some of the major economical implications of sport are being discussed, such as: the organization and management of sport at a national level in Bulgaria; the involvement of population in sport activities in their leisure time, as well as the potential of sport to boost up whole branches of the economy.

Key words: Sport, Leisure time, Organization, Activity

Настоящият доклад представлява един кратък преглед и една позиция по важен и актуален от наша гледна точка въпрос. Свободното време е характерна категория, която в определен аспект има както икономически така и социален характер, без да подценяваме неговото огромно значение и в други области на човешкия живот. Многобройни са факторите, които влияят на релацията свободно – работно време на отделната личност и на обществото. В цялостния бюджет на времето с което човек разполага това съотношение е изключително важно. От физиологична гледна точка класическото съотношение 3х8 отдавна се е наложило като еталон на добро реше. От икономическа и социална гледна точка нещата са по-сложни. На първо ниво на съотношение стои основната структура на бюджета на времето а именно : работно време-свободно време.. В рамките на 24 часа в денонощието могат да се формират различни структури в това отношение като: 18:6, 16:8, 12:12, 8:16, 6:18 и т.н. От това доколко в баланса на времето нараства втората част, т.е. Свободно

време ще зависи в бъдеще и значението на въпроса и неговите характеристики. Обективен факт е, обаче, че в епохата на индустриалното и постиндустриалното общество тенденцията към увеличаване на свободното време е категорична и обективна. Не е предмет на настоящето изказване голямата тема за категорията свободно време. По този въпрос твърде много се казва и на настоящата конференция. Въпросът е много сериозен, това е въпрос на бъдещето и изследването му в икономически, социален, политически, педагого-психологически и други аспекти е огромно предметно поле за действие. В края на краищата това е въпрос за начина на живот на населението, за неговото физическо и духовно възпроизводство.

Нашата задача тук е много по-скромна. Приемайки априори изследванията и изводите на голямата теория, да подчертаем, че в широката дискусия и изследователска дейност по характеристиката на свободното време има и ще има все по-значителен дял и спорта. Не е тайна, че физическата

активност на населението във века на електронните технологии все повече намалява, че електронните медии приковават човека към фотьойла и го лишават от динамичния компонент на неговото съществуване, че средното тегло на хората расте към рисковите размери и т.н. При това положение спортът е една от най-благоприятните и най-нужни перспективи в комбинацията от фактори влияещи за жизненото развитие на човека. Нашето внимание се спира в настоящето на спорта в най-широкия смисъл на тази дума – като всякакъв вид физическа и умствена активност, т.е. при движението на масовия спорт от дома до стълбичките на призовете за високо спортно майсторство.

За развитието на спорта /и особено масовия/в страната има необходимите предпоставки и нормативна уредба. В последните години въпросът е институционализиран чрез Комитета за младежта и спорта /1992 г./ и по-късно чрез Министерство за младежта и спорта /2002г./ и сега Агенция по въпросите за младежта и спорта. Приет е и закон за физическото възпитание и спорта /1996г./Даден е приоритет на държавно-общественото начало в тази важна дейност. Основната цел тук е да се пропагандира и осигури възможност за „спорт за всички“. Връзката със свободното време тук еу абсолютно подчертана и естествена,а щом това е така този процес следва и да се управлява. При това спортния мениджмънт и науките свързани с подготовката на ръководители-мениджъри в спорта за всички е задача в първите точки на дневния ред.Като творческа дейност свързана с постигане целите на системата при условията на ограничени ресурси мениджмънта поставя и пред висшите училища и университети въпроса за изследване и създаване на активна подготовка В България теоретичните проблеми се разработват основно в НСА. Автори като Йордан Калайков, Цв. Цветков, П. Банков

и др. отделят значително внимание на управлението и организацията на спорта, но поставения от нас въпрос е малко от по-различен ъгъл. Тук става дума за нуждата от спорт за всички поради редица икономически и социални причини произтичащи от особености на начина на живот и мястото на спорта като активна физическа дейност в структурата на възпроизводството на човека. И тези фактори ще въздействат все повече. ;Между тях особено значение имат високо технологичните процеси, електронизацията и автоматизацията, безлюдните технологии, нарастващата безработица поради намаляване трудоемкостта на процесите и т.н. Всичко това принуждава работодателите и обществените структури да търсят съкращаване на работното време за сметка на свободното време. В много от развитите в икономическо отношение страни се внедрява и използва 4 и 5 дневна работна седмица. В останалото свободно време спорта има и ще има все повече своето място.

В нашата страна с различен успех, през различните години и различни държавни управления спорта е играл различна роля – от практика за определен елит, до масово практикуване. Понастоящем се изгражда, все още със слаб успех система за спорт за всички в свободното време.Процесът е сложен. Липсват и традиции в определени слоеве от населението, но това е пътя по който трябва да се върви. Като основни характеристики тук са приети че: спорта е социален процес, който по своята същност представлява целенасочено въздействие върху индивиди, отделни групи и държавата като цяло, като формира техните потребности и мотивация : спорта в свободното време е социална система,която има специфични цели,структура и функции реализацията на които определя същността, динамиката и технологията за функциониране Спорта в свободното

време се реализира като съзнателен, творчески процес, чрез комплекс от основни функции. За реализирането на процеса са необходими материални, човешки, капиталови и предприемачески ресурси. При реализирането на процеса е необходимо да се осъществи връзка между неговите социални, социологически, психологически, /програмно-методически/, правни и икономически аспекти и процесите на тяхното динамично взаимодействие. Особено важно е, че процесът на функциониране на масовия спорт в свободното време се осъществява във връзка с външната и вътрешна среда т.е., той е под въздействието на комплекс от политически, икономически и социални фактори. Всеки от тези фактори има своята роля и въздействие от Народното събрание чрез законата основа и главните концепции за развитие, до организациите за реализиране, за съдействие и отделните индивиди. Особено силно е въздействието на фактори като външната среда, образованието, здравеопазването, културата и т.н.

Спортът за всички е „с свободна, непринудена физическа активност, практикувана в свободното време, чиято функция е рекреация, развлечение и отпускане на воля. В този смисъл спорта в свободното време се разбира като практикуване на определени подходящи спортове и различни видове физическа активност, които изискват определено усилие“ /Ж.Палм, ръководител на департамента „Спорт за всички“ в Е.С./Разбира се, че в различните страни проблемът има известни нюанси, но ние приехме неговото най широко приложение. За признаването на спорта в свободното време като важен фактор в развитието на обществото и индивида говорят редица решения и документи на международни форуми: ЮНЕСКО през 1978 г. приема Харта с глобални приоритети за развитието на

физическото възпитание и спорта, през 1988 г. в Москва на втората международна конференция по спорта, министрите приемат препоръка №4 в която глобалния характер на проблема „спорт за всички“ е изрично подчертан. В европейската харта та спорта на Съвета на Европа в член втори се дават пет основни функции на спорта: 1. образователна, 2- здравеопазваща, 3- социална, 4- културна и 5- възстановителна. Само изброяването на тези функции е достатъчно да се разбере голямата роля на спорта в дейността на отделната личност, група или цялото общество. Поради това тези функции се възприемат и като политика и като стратегия на Европейския модел на спорта. Приемането на посочените и редица други документи на водещи европейски организации дава значителни гаранции, че спорта за всички се превръща във важна част от дейностите в свободното време на хората. На практика в цялостната система за използване на свободното време, спорта придобива все по-голям относителен дял. За да обобщим значението на спорта за разумното използване на свободното време в полза на личността и обществото, ще си позволим да приведем едно изказване на спортния ръководител от Съвета на Европа - Г. Уокър, направено във връзка с призива на Е С „да направим от неактивните – активни“. То гласи: Правителствата да приемат специална програма за развитие на масовия спорт, спортните организации да осигурят участие на населението в системна физическа активност, спортните съоръжения да се поддържат добре и да се създава организация за тяхното използване в подходящо време, да се разработят специални програми за майките с деца, културните, етническите и религиозни малцинства, инвалидите и безработните, да се подобри финансирането, организацията на

треньорските курсове,обмяната на опит за целта“

Интерес представляват резултатите от едно изследване на бившия президент на ТАФИСА – Юрген Палм според който към 1990 година относителния дял на заетите със спорт в свободното време като процент от общия брой на населението за изследваните от неговия екип страни е както следва:Кипър- 50%,Фиджи- 50% Лихтенщайн-50%, Тайланд-50%, Швейцария- 55%, Холандия-55%, Канада 56%, Япония 60%, Финландия 65%, САЩ 67%, ГФР 69%, Австрия(70%, България-само 27%.За ниския процент на спортуващите в България редица автори /Марков,Николова и др. сочат следното: заетост,липса на средства,липса на спортна база,липса на воля и постоянство,липса на традиции,липса на правилна политика за въвличане на населението в масов спорт и т.н. С други думи предстои голяма изследователска и практическа дейност и активизиране дейността на държавата,за да се осигури по масово включване на спорта в баланса на свободното време на хората.

Интерес в контекста на разглежданата тема /като ресурс/представляват и икономическите аспекти на спорта в свободното време..Тук нашата изходна позиция е, че разглежданото явление е обективно,то има глобални характеристики и ясни тенденции към развитие и разширяване.При това положение в условията на пазарна икономика то не може да бъде подценено като фактор в обществения възпроизводствен процес и пазарния механизъм. Ако се погледне от гледна точка на търсенето /като първи компонент на механизма/, тук изследователското поле е огромно/така стои въпроса и с предлагането/Увеличеното свободно време предоставя и повече време за

спорт. В огромната си част упражняването му е свързано с разходи при което делът С в известната формула за икономическия кръговрат $C + I + G$ нараства значително. А известен микроикономически факт е, че това нарастване на средствата на търсещите С дава своето отражение по цялата икономическа верига. Естествено в положително направление. Тук обективно действат не само ценови, но и неценови детерминанти като брой на населението увлечено в спорта,доходите,които ще растат по правителствените прогнози, естествения спътник на разширяването– модата разнообразието на спортовете и разходите за тяхното оборудване,вкусовете и желанията на спортуващото население. Съгласно посочената формула в кръговрата активно участва и държавата,като един от най-крупните агенти при търсенето. С разширяване на дейността по спорта в свободното време часта на държавата в икономическия кръговрат, чрез инвестиране на суми в спорта ще се увеличава прогресивно. Верижна е връзката и с предлагането.То е другата страна на търсенето в икономическия кръговрат и ще бъде стимулирано от посочените по-горе фактори..Развитието на спорта в свободното време ще доведе до нови инициативи за предлагане на стоки и услуги,до нарастване на дейностите на цели отрасли.Една картина която е мечта за икономиста и дай Боже тя да бъде реализирана.

По разглежданата тема може да се работи много от различни учени и специалисти тъй като тя е комплексна и многоаспектна. Нашият опит тук е да се отворят някои интересни идеи и да се стимулира целенасочено мислене в една област с голяма перспектива и значителен обществен интерес.